

Podsumowanie konferencji *Student z niepełnosprawnością w środowisku akademickim – doświadczenia po latach*

Konferencja *Student z niepełnosprawnością w środowisku akademickim – doświadczenia po latach* była drugim tego typu wydarzeniem, organizowanym przez Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych i Katedrę Pedagogiki Ogólnej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Pierwsza edycja konferencji odbyła się w 2010 r. Temat konferencji nie został wybrany przypadkowo – było to wydarzenie otwierające VIII Krakowskie Dni Integracji – coroczną imprezę organizowaną przez Biura ds. Osób Niepełnosprawnych Akademii Górniczo-Hutniczej, Politechniki Krakowskiej, Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie, Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie oraz Dział ds. Osób Niepełnosprawnych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Konferencja odbyła się w Sali Obrad Urzędu Miasta Krakowa oraz w salach Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, w dniu 21 kwietnia 2015 r. Było to wydarzenie szczególnie – nie tylko ze względu na kontynuowanie istniejących tradycji, lecz także z powodu przystąpienia do międzyuczelnianego Porozumienia Biur ds. Osób Niepełnosprawnych kolejnej krakowskiej uczelni – Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie.

Konferencja była okazją do spotkania zarówno ludzi nauki, jak i praktyków na co dzień pracujących ze studentami z niepełnosprawnościami i z tego tytułu najlepiej znających ich problemy. Ucieszyła nas liczba zgłoszeń do uczestnictwa czynnego i biernego – udało się zgromadzić bardzo zróżnicowane i niezwykle interesujące grono prelegentów, a – co za tym idzie – także dużą różnorodność dyskutowanych tematów. Konferencja podzielona została na sesję plenarną i obrady w trzech sekcjach tematycznych. W części plenarnej, obok interesujących wystąpień związanych bezpośrednio z tematyką konferencji, swoją twórczość zaprezentował także zespół muzyczno-wokalny Namuzowani, w którego skład wchodzi przede wszystkim niewidomi studenci lub absolwenci krakowskich uczelni. W tej części konferencji odbyło się też podpisanie Porozumienia o współpracy uczelni z Uniwersytetem Rolniczym w Krakowie, w którym wzięli udział Rektorzy lub Prorektorzy krakowskich uczelni należących do Porozumienia. Następnie

rozdano nagrody Integralia, przyznawane instytucjom i osobom indywidualnym, które zdaniem uczelni wniosły duży wkład we wsparcie, pomoc, integrację studentów z niepełnosprawnościami.

W skład komitetu naukowego weszli naukowcy i praktycy od lat zajmujący się kwestiami i problemami społecznymi: dr hab. Janina Filek, prof. UEK z Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, dr hab. Barbara Gąciarz, prof. AGH z Akademii Górniczo-Hutniczej, ks. prof. dr hab. Janusz Mastalski z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, dr hab. Małgorzata Duda, prof. UPJPII z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, dr hab. Paweł Prüfer, prof. z PWSZ w Gorzowie Wielkopolskim, dr hab. Bernadeta Szczupał, prof. UW r z Uniwersytetu Wrocławskiego, dr hab. Beata Szluz, prof. UR z Uniwersytetu Rzeszowskiego, pan Bogdan Dąsał, Pełnomocnik Prezydenta Miasta Krakowa ds. Osób Niepełnosprawnych. W skład komitetu organizacyjnego weszły: Katarzyna Kutek-Sładek oraz Monika Piega z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

Część pierwsza konferencji odbyła się w Sali Obrad UMK. Dr hab. Barbara Gąciarz, prof. AGH, powitała zebranych gości, przedstawiając założenia i przebieg wydarzenia. W wykładzie inauguracyjnym *Rozważania wokół form wsparcia osób niepełnosprawnych* prof. Janina Filek z Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie zadała pytania dotyczące form wspierania studentów z niepełnosprawnościami w procesie edukacyjnym: jak tego dokonać, aby było to, z jednej strony, najbardziej efektywne, ale też, z drugiej strony, by włączyć studenta w proces poszukiwania najbardziej optymalnej dla niego formy wsparcia. Autorka zwróciła uwagę na fakt, że od jakiegoś czasu wiemy o tym, że wsparcie w procesie edukacyjnym jest studentom z niepełnosprawnościami niezbędne. Niemniej jednak na drodze pomagania czai się wiele paradoksów, trudności czy nawet zagrożeń. Rzecz w tym, aby pomoc udzielana studentom miała charakter zwiększania ich mocy w każdym ze znaczeń tego słowa. Dlatego najlepszym sposobem wsparcia wydaje się wsparcie oparte na elementach integracji społecznej i dialogu.

Kolejne wystąpienie *Etyczne wyzwania w pracy ze studentami niepełnosprawnymi – perspektywa nauczyciela akademickiego* wygłosiła dr hab. Małgorzata Duda, prof. UPJPII. Podkreśliła ona, że stosowanie etyki w działalności nauczyciela akademickiego, zwłaszcza w odniesieniu do studentów z niepełnosprawnościami, pozostaje poza wszelką dyskusją. Poza moralnością obowiązującą w danej społeczności pozostaje szereg takich zjawisk, których nie sposób przewidzieć, a w stosunku do których winniśmy wypracować sposoby reagowania, zachowania, często w sposób niekonwencjonalny, bo uwzględniający możliwości odstępstw od dotychczas znanych rozwiązań. Co więcej, zawód nauczyciela jest jednym z tych, w stosunku do których stosuje się kryteria maksymalistyczne dotyczące rozwiązań moralnych. Tymczasem pojawiają się nowe, w stosunku do których rozwiązania zawarte w kodeksach nie są wystarczające lub ich brakuje.

Jednocześnie nasuwa się tutaj istotne pytanie: czy wolno mi stosować odstępstwa w zakresie moralności, bo inni tak robili? Na ile jest to zgodne z moim systemem norm i wartości? Czy moje zachowanie nie podważy statusu zawodu nauczyciela akademickiego, jego dobrego imienia? Praca z człowiekiem, kształtowanie jego osobowości, jej rozwój to nie praca z materią nieożywioną. Tutaj każdy popełniony błąd skutkuje porażeniem konkretnej osoby, którą i tak życie dostatecznie doświadczyło.

Dr hab. Bernadeta Szczupał, prof. UW, zaprezentowała referat dotyczący dobrych praktyk wspierania dorosłych osób z niepełnosprawnościami pt. *Samostanowienie i integracja społeczno-zawodowa dorosłych osób z niepełnosprawnościami na przykładzie zastosowania Programu Centrum Wspierania Edukacji Zawodowej (PACE) w USA*. Sukces, jaki osiąga znaczna część absolwentów Programu PACE, dowodzi, że kształtowanie zdolności do samostanowienia wymaga tworzenia jak największej ilości możliwości, dzięki którym osoba z niepełnosprawnością będzie mogła wykazać swoją wolę oraz sprawdzić w praktyce nabyte kompetencje kształtowania swojej rzeczywistości. Przedstawiony program jest wartościowym uzupełnieniem wielu form integracji społeczno-zawodowej osób z niepełnosprawnością. Należy podkreślić, że niepełnosprawność stanowi naturalną część ludzkiego doświadczenia i nie pomniejsza praw tych osób do: niezależnego życia w społeczeństwie, samostanowienia o swoim losie, dokonywania wyborów, wykonywania zawodu oraz pełnej inkluzji i integracji ze społecznością w każdym zakresie (ekonomicznym, politycznym, społecznym, kulturalnym oraz edukacyjnym). Niepełnosprawność jest tylko częścią człowieka i nie określa go całkowicie – dysponuje on bowiem także całym profilem osobistych zdolności i możliwości. Z tego punktu widzenia należy postrzegać osoby z niepełnosprawnością przez pryzmat ich możliwości oraz potrzeb, stanowiących fundament, na którym można rozwijać kompetencje wpływające na zdolność do ich samostanowienia oraz umożliwiające im osiągnięcie jak największej niezależności. Kolejnym wystąpieniem, którego wysłuchaliśmy podczas sesji plenarnej, był referat dr hab. Beaty Szluz, prof. UR, pod tytułem *Niepełnosprawni i pełnosprawni – relacje interpersonalne w pracy*. Zauważyła ona, że wśród niepełnosprawnych Polaków wzrasta świadomość istoty wykształcenia, które w obecnych czasach jest silnie związane z aktywnością zawodową. O wadze tego spostrzeżenia świadczą nie tylko statystyki, ale osobiste doświadczenia osób poszukujących pracy. Pomimo że obecny spadek liczby studentów niepełnosprawnych jest wytłumaczalny ze względów demograficznych, niepokoi wyhamowanie procentowego wzrostu udziału tej grupy osób wśród ogółu studentów. Od paru lat oscyluje on poniżej granicy 2%, której nie może przekroczyć, a nawet zaczyna się od niej oddalać. Najbliższe lata pokażą, czy obecnie występujący spadek procentowego udziału studentów niepełnosprawnych w stosunku do ogółu studentów jest przejawem chwilowego wahania ciągle rosnącej koniunktury, czy będzie trwałą zmianą tendencji. Potwierdzenie

pierwszego przypuszczenia jest o tyle ważne, że pozwoli ustalić, a w przyszłości zniwelować, kolejne bariery ograniczające osobom niepełnosprawnym uzyskiwanie wyższego wykształcenia. Z kolei drugie przypuszczenie, czyli utrzymanie się na tym samym poziomie udziału studentów niepełnosprawnych, pomimo wprowadzania różnorodnych udogodnień ze strony uczelni wyższych i państwa oraz postępu w medycynie i technologii mających na celu poprawę komfortu życia i studiowania, może sugerować całkowite zaspokojenie potrzeby edukacji akademickiej wśród grupy niepełnosprawnych. Z innej strony, może to być pewnego rodzaju odpowiedź osób niepełnosprawnych na tendencje polskiego rynku pracy, który nadal lekceważy i dyskryminuje potencjał, zaangażowanie oraz zdobyte kompetencje zawodowe tej grupy zawodowej.

Sesję plenarną zamknęło wystąpienie dr. hab. Pawła Prüfera, prof. PWSZ, poświęcone *Linearnym i cyklicznym procesom formacyjno-socjalizacyjnym w społeczeństwie i w środowisku akademickim a niepełnosprawność*.

Na zakończenie pierwszej oficjalnej części konferencji swoją twórczość zaprezentował zespół muzyczno-wokalny Namuzowani, w którego skład wchodzi przede wszystkim niewidomi studenci lub absolwenci krakowskich uczelni.

W tej części konferencji odbyło się też podpisanie Porozumienia o współpracy uczelni z Uniwersytetem Rolniczym w Krakowie. Po oficjalnej części każdy z Rektorów lub Prorektorów przedstawił krótką przemowę. Następnie rozdano nagrody Integralia, przyznawane instytucjom i osobom indywidualnym, które zdaniem uczelni wniosły duży wkład we wsparcie, pomoc, integrację studentów z niepełnosprawnościami.

W części drugiej konferencji odbyły się obrady w trzech sesjach tematycznych, dotyczących ważnych obszarów, związanych z funkcjonowaniem studentów i absolwentów z niepełnosprawnościami.

Sesja pierwsza dotyczyła problematyki edukacji i rynku pracy osób z niepełnosprawnościami. Moderatorem sekcji była dr hab. Barbara Gąciarz, prof. AGH. W ramach sekcji przedstawiono następujące referaty: *Edukacja jako szansa na integrację*, dr hab. Joanna Hańderek, Alicja Rybkowska, Paulina Gurgul, Uniwersytet Jagielloński, Wydział Filozoficzny, Instytut Filozofii; *Ku pełnej integracji – dostępność edukacji wyższej dla osób z niepełnosprawnościami*, dr Dorothea Żuchowska-Skiba, Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie, Wydział Humanistyczny; *AGH – uczelnią przyjazną wobec osób z niepełnosprawnościami – 15 lat doświadczeń*, mgr inż. Andrzej Wójtowicz, Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie, Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych; *Dylematy ewaluacji pracy studentów niepełnosprawnych – perspektywa nauczyciela akademickiego*, dr Anna Czyż, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, dr Magdalena Ciechowska, Akademia Ignatianum w Krakowie; *Młodość akademicka wobec własnej aktywności na rynku pracy*, dr Katarzyna Zielińska-Król, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, *Edukacja*

akademicka osób niepełnosprawnych a ich aktywność na rynku pracy, mgr Ewa Mynarska, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Spółdzielnia „Naprzód” Kraków; *Pierwsze doświadczenia zawodowe niepełnosprawnych studentów i absolwentów*, dr Ewa Giermanowska, Uniwersytet Warszawski, Instytut Stosowanych Nauk Społecznych; *Rodzina i edukacja szansą na aktywne oraz spełnione życie osób z niepełnosprawnością ruchową*, mgr Katarzyna Biel-Ziółek, Akademia Ignatianum; *Aktywizacja społeczno-zawodowa: obowiązek czy działalność fakultatywna* *Biur ds. Osób z Niepełnosprawnościami*, mgr Anna Lulek, Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie, Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych; *Rola organizacji pozarządowych w przygotowaniu do samodzielności społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych*, mgr Katarzyna Wojtanowicz, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie; *Zdolność psychofizyczna osób do obejmowania i pełnienia urzędów w strukturach państwowych i kościelnych*, mgr Jacek Kołota, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Zaprezentowane w powyższej sesji referaty dotyczyły teoretycznych i praktycznych uwarunkowań organizacji edukacji studentów niepełnosprawnych, czynników, które wpływają na efektywne kształcenie tej grupy studentów, a także doświadczenia związane z funkcjonowaniem osób z niepełnosprawnościami – w tym studentów i absolwentów uczelni wyższych – na rynku pracy.

Tematyka sekcji drugiej została poświęcona systemowi wsparcia studentów z niepełnosprawnościami na uczelniach wyższych. Moderatorem sekcji była dr hab. Janina Filek, prof. UEK. W sesji tej przedstawiono następujące referaty: *Egzamin z życia – specyfika zaburzeń i chorób psychicznych w kontekście studiowania*, mgr Karolina Probosz, mgr Marek Świerad, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Międzyuczelniane Centrum Wsparcia Psychologicznego, Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych; *Metody promocji zdrowia psychicznego w grupach studenckich*, dr hab. Hubert Kaszyński, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, mgr Elżbieta Leśniak, Instytut Terapii i Edukacji Społecznej, mgr Magdalena Kłeczek, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie; *Rola organizacji pozarządowych we wspieraniu kształtowania środowiska akademickiego, przyjaznego osobom z niepełnosprawnościami oraz zwiększaniu szans zawodowych absolwentów z niepełnosprawnościami*, mgr Kinga Dumnicka, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego; *Model pomocy studentom niepełnosprawnym, w kontekście wsparcia technologicznego oraz adaptacji materiałów dydaktycznych w Politechnice Wrocławskiej*, mgr Agata Danilewicz, inż. Marek Tankielun, Politechnika Wroclawska; *Indywidualizacja procesu nauczania w oparciu o analizę potrzeb studenta z niepełnosprawnością – podsumowanie własnych doświadczeń w procesie nauczania języka obcego podczas zajęć ze studentami z niedostuchem*, mgr Lucyna Wilinkiewicz-Górniak, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Studium Języków Obcych; *Problematyka wsparcia studentów z wadą słuchu na poziomie szkolnictwa wyższego*, mgr Anna Duczmałowska, Uniwersytet Pedagogiczny

w Krakowie, Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych, *Asystent dla każdego?*, mgr lic. Bawer Aondo-Akaa, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie; *Działalność Studium Wychowania Fizycznego i Sportu UAM w obszarze kultury fizycznej studentów z niepełnosprawnościami*, dr Jakub Wieczorek, mgr Violetta Prusińska, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; *Rola, odpowiedzialność i możliwości organizacji pozarządowych w systemie wsparcia społecznego oraz wynikające z tego szanse i zagrożenia dla efektywnego wspierania osób z niepełnosprawnościami w Polsce*, mgr Paweł Rozmus, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Instytut Socjologii; *Sytuacja studenta z niepełnosprawnością a uczelniana rzeczywistość (teoria i praktyka)*, dr Marta Bolińska, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie; *Rola Zrzeszenia Studentów Niepełnosprawnych w procesie edukacji i integracji społecznej*, Joanna Tarnowska, Fundacja Studentów i Absolwentów AGH „ACADEMICA” w Krakowie, Referat ds. Osób Niepełnosprawnych; *Rzeźba jako medium edukacyjne i terapeutyczne dla studentów niepełnosprawnych*, mgr Jacek Gernat, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Z zaprezentowanych wystąpień wynika, że sieć szerokiego wsparcia studentów z niepełnosprawnościami jest coraz lepiej skonstruowana, przemyślana i wzmacniana różnymi doświadczeniami, co skutkuje osiągnięciem przez nich coraz lepszych wyników edukacyjnych. Systematycznej poprawie ulegają warunki studiowania, dostępność specjalistycznego sprzętu i oprogramowania, powoli znikają bariery architektoniczne i w komunikowaniu się. Ma to przełożenie na liczbę studiujących osób z niepełnosprawnościami, która od kilku lat systematycznie wzrasta. Coraz wyższy jest także poziom oferowanego studentom wsparcia, szczególnie w uczelniach, gdzie utworzono specjalne struktury (Biura ds. Osób Niepełnosprawnych, stanowiska Pełnomocnika Rektora ds. Osób Niepełnosprawnych, Działy ds. Osób Niepełnosprawnych, itp.), których zadaniem jest reprezentowanie interesów studentów z niepełnosprawnościami wśród społeczności akademickiej.

Istniejącym nadal problemem pozostaje słabe przygotowanie absolwentów z niepełnosprawnościami do funkcjonowania na rynku pracy. Choć sytuacja ulega znaczącej poprawie dzięki działalności Biur ds. Osób Niepełnosprawnych i Akademickich Biur Karier, to nadal znajomość podstawowych zasad poruszania się na rynku pracy, w tym umiejętności przygotowywania dokumentów aplikacyjnych, autoprezentacji czy rozmowy kwalifikacyjnej są niewystarczające. Nade wszystko brak jest umiejętności zaplanowania własnej ścieżki rozwoju zawodowego wśród tej grupy osób.

Trzecia sekcja obejmowała referaty, których treść wpisywała się w obszar związany z funkcjonowaniem bio-psycho-społecznym osób z niepełnosprawnościami. Moderatorami sekcji były: dr hab. Bernadeta Szczupał, prof. APS i dr hab. Małgorzata Duda, prof. UPJPII. Przedstawiono następujące referaty: *Osoba chora genetycznie w ujęciu akademickim – wiedza czy stereotyp?*, Katarzyna

Waliczek, Uniwersytet Jagielloński, Instytut Filozofii/Instytut Pedagogiki Specjalnej, Uniwersytet Pedagogiczny; *Student z niepełnosprawnością psychiczną (nerwice) – doświadczenie osobiste*, Sebastian Sitko, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie; *Inny – sytuacja osób z zaburzeniami psychicznymi na polskich uczelniach*, Mateusz Biernat, Fundacja Anny Dymnej „Mimo wszystko”, Uniwersytet Pedagogiczny; *Psychospołeczne czynniki funkcjonowania studentów z niepełnosprawnością w społeczności akademickiej*, mgr Agnieszka Trela, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie; *Studenci z niepełnosprawnością w percepcji pełnosprawnych rówieśników*, mgr Justyna Basta, Uniwersytet Jagielloński, Instytut Pedagogiki; *Intymne związki osób z niepełnosprawnościami w opinii młodych osób dorosłych*, mgr Monika Piega, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie; *Psychospołeczne uwarunkowania dialogu w rodzinie osób z niepełnosprawnością*, ks. dr Grzegorz Godawa, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie; *Piramida potrzeb osób z niepełnosprawnością jako narzędzie zarządzania*, mgr Monika Trętka, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie; *Turystyka – jedną z podstawowych determinant potencjału zdrowotnego studentów z (nie)pełnosprawnością*, dr Helena Ochonczyńska, Uniwersytet Zielonogórski.

W tej części pojawiły się między innymi prezentacje doświadczeń własnych studentów z niepełnosprawnościami. Dla wszystkich uczestników konferencji był to ważny przekaz – ukazanie blasków i cieni studiowania osób z niepełnosprawnościami w ich własnej ocenie. Dla wielu z nich decyzja o podjęciu nauki na wyższej uczelni stanowiła przełomowy moment w życiu. Pociągnęła ona za sobą szereg skutków zarówno fizycznych, jak i psychicznych, w szczególności warunkujących dalsze losy. Konieczność wzięcia odpowiedzialności za własne poczynania, realizacji obranych wcześniej celów, podejmowania szeregu decyzji dotyczących przyszłości budzą w tych młodych ludziach wiele niepokoju, ale także wiele nadziei – na nową, lepszą przyszłość.

Konferencja zakończyła się wspólną dyskusją podsumowującą. Pokłosiem konferencji jest monografia *Wielowymiarowość integracji społeczno-zawodowej studentów z niepełnosprawnością*, pod red. naukową Bernadety Szczupał i Katarzyny Kutek-Sładek, do sięgnięcia po którą serdecznie zachęcamy. W imieniu organizatorów raz jeszcze dziękujemy wszystkim uczestnikom – zarówno za obecność, jak i za wymianę doświadczeń i dobrych praktyk. Już dzisiaj zapraszamy na kolejną edycję konferencji, która odbędzie się w kwietniu 2017 r.